

Projekt

z dnia 16 czerwca 2026 r.

Zatwierdzony przez

**UCHWAŁA NR
RADY GMINY MSZANA**

z dnia 2026 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Mszana na lata 2026-2029”

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9) i art. 18 ust. 2 pkt 15) ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2026 r. poz. 662) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.)

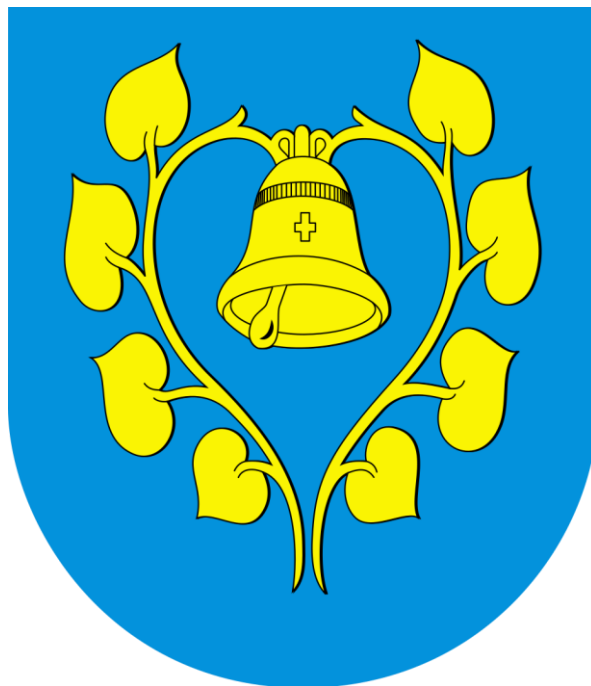
**Rada Gminy Mszana
uchwała:**

§ 1. Przyjąć do realizacji „Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Mszana na lata 2026-2029”, zaopiniowany pozytywnie przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Mszana.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MSZANA na lata 2026-2029

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MSZANA
na lata 2026-2029

Spis treści:

1. Wstęp	-	2
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.	-	2
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.	-	2
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.	-	5
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.	-	9
6. Zasoby dziedzictwa kulturowego Gminy Mszana.	-	12
a) Krótki rys historyczny i charakterystyka krajobrazu kulturowego sołectw	-	12
b) Zabytki Gminnej Ewidencji Zabytków w krajobrazie kulturowym Gminy	-	14
c) Zabytki archeologiczne	-	16
7. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.	-	16
8. Ocena stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.	-	17
9. Założenia programowe gminnego programu opieki nad zabytkami.	-	18
10. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.	-	23
11. Źródła finansowania programu.	-	23
12. Tabelaryczny wykaz zasobu dziedzictwa.	-	25

1. Wstęp

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami określa kierunki działań i plany jakie Gmina Mszana planuje przedsięwziąć na rzecz opieki nad zabytkami, ich ochrony, promocji oraz upowszechnianiu w świadomości społecznej ich wartości kulturowej. Wskazuje również zadania związane z dziedzictwem kulturowym zaplanowane do realizacji na lata 2026-2029. Przedstawienie powyższych założeń wsparto omówieniem uwarunkowań prawnych ochrony i opieki nad zabytkami aktualnych, strategicznych dokumentów na poziomie krajowym, wojewódzkim i samorządowym, które wskazują kierunki działań i ich cele, oraz obligują gminę do podjęcia konkretnych przedsięwzięć mających na celu dbanie o zachowanie i promocję zasobów dziedzictwa kulturowego.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Podstawowym aktem prawnym definiującym konieczność wykonania GPONZ jest ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (*Dz.U. 2024 poz. 1292*). Artykuł 87 tejże ustawy w pkt 1 nakłada obowiązek przygotowywania w cyklu 4 letnim gminnego programu opieki nad zabytkami który spoczywa na wójcie gminy (*art. 87, pkt. 1*). Po uzyskaniu pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków GPONZ przyjmowany jest przez Wójta Gminy następnie publikowany w wojewódzkim dzienniku urzędowym (*art. 87, pkt. 3 i 4*). Z realizacji przyjętego programu wójt zobowiązany jest sporządzić dwa sprawozdania. Pierwsze, częściowe w połowie okresu obowiązywania programu tj. po dwóch latach od jego przyjęcia i końcowe po czterech latach, podsumowujące jego realizację. Sprawozdania te winne być przedstawiane Radzie Gminy (*art. 87. pkt. 5*), a następnie przekazane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (*art. 87, pkt 6*).

Do celów Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami (*o czym mowa jest w, pkt. 2 art. 87 ustawy*) należy w szczególności:

- 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.

Obowiązek ochrony zabytków przez Państwo i każdego obywatela ujęty został w art. 5, art. 6 ust. 1, art. 73 i 86 ustawy zasadniczej (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – *Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 z późn. zm.*). Zgodnie z jej zapisami „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej

źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art. 6 ust. 1), a także zapewnia wolność korzystania z dóbr kultury (art. 73). Jednocześnie „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa (art. 86)”.

Najistotniejszym aktem prawnym regulującym ochronę zabytków jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1292 z późn. zm.). Ustawa między innymi określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Zasadnicze odniesienia do obszaru działań administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków zostały przedstawione w rozdziale pierwszym, zawierającym przepisy ogólne.

W artykule 3 w pkt. 1-15 Ustawa definiuje podstawowe pojęcia z zakresu ochrony zabytków w tym „zabytek”, którym jest: *„nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”*.

W artykule 4 ustawy zdefiniowano pojęcie „ochrona zabytków” która polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej (w przypadku GPONZ organ samorządowy jakim jest gmina) działań mających na celu w szczególności:

- 1) zapewnieniu warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganiu zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianiu niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałaniu kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianiu zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Arktu 5 ustawy definiuje zaś pojęcie „opieka nad zabytkami”, która sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega na utrzymaniu ich we właściwym stanie w szczególności na zapewnieniu warunków do:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W dalszej części ustawa precyzuje zagadnienia poświęcone kwestiom takim jak formy i sposób ochrony zabytków w tym, zagospodarowanie zabytków, prowadzenie badań, prac i robót oraz podejmowanie innych działań przy zabytkach określa nadzór konserwatorski, zasady finansowania opieki nad zabytkami, itp. Z punktu widzenia samorządów istotny jest zapis ustawy w rozdziale 2 w artykule 22 ust. 4 i 5 w który mówi, że Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków (GEZ) w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

Ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami uzupełniają akty wykonawcze – rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dotyczące poszczególnych zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami. Do najważniejszych należy zaliczyć:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2011 nr 113 poz. 661) (Dz.U. 2021 poz. 56);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2021 poz. 81);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 03 października 2022 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. 2024 poz. 1462);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. n. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 r. nr 212 poz. 2153);

Szczególne znaczenie dla ochrony zabytków ma ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 (Dz.U. 2003 nr 80 poz. 717; 2024 r. poz. 1130) w której określone są wymagania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków przy ustalaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, gdzie pod uwagę należy wziąć stan zabytków, obszarów zabytkowych i zasad ich ochrony, a ostateczne ustalenia w MPZP muszą być uzgadniane każdorazowo z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Dla efektywnej realizacji zadań związanych z ochroną zabytków ważne znaczenie ma stosowanie całokształtu przepisów prawa z różnych dziedzin, które często mają wpływ na „zabytek” w szerokim tego pojęcia znaczeniu. Odniesienia do ochrony obiektów objętych ochroną konserwatorską można znaleźć min. w następujących ustawach:

- Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1130 z późn. zm.);
- Ustawa Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. (t.j. Dz.U. 2024 poz. 54 z późn. zm.);
- Ustawa Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r. (t.j. Dz.U. 2024 poz. 725 z późn. zm.);
- Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1478 z późn. zm.);
- Ustawa o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r. (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1145 z późn. zm.);
- Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. (t.j. Dz.U. 2024 poz. 278 z późn. zm.);
- Ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu z dnia 24 kwietnia 2015 r (Dz.U. z 2015 r. poz. 774, 1688 z późn. zm.);
- Ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych z dnia 3 lutego 1995 r. (t.j. Dz.U. 2024 poz. 82 z późn. zm.);
- Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003 r. (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1491 z późn. zm.)

Każda z tych ustaw wskazuje i określa w ramach swojej domeny zasady postępowania w przypadku kolizji z obiektami zabytkowymi czy to w postaci obiektów pojedynczych czy stref ochrony i wymaga podjęcia odpowiednich działań.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

Cele te zarysowane są ogólnie w kilku podstawowych dokumentach, do których należą: Narodowa Strategia Rozwoju Kultury w latach 2004-2020 (i jej uzupełnienie na lata 2004-2024), Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026, Program Opieki Nad Zabytkami Województwa Śląskiego na lata 2025-2029, Strategia rozwoju województwa Śląskiego „Śląskie 2030”, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego Śląskie 2020+.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury w latach 2004-2020 (Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2024) zakłada: zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów. Kwestie, związane z gminnym programem opieki nad zabytkami zostały opisane i realizowane są w ramach jednego z operacyjnych Narodowych Programów Kultury. Jest to program operacyjny „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”, podzielony na dwa priorytety, z których pierwszy zajmuje się rewaloryzacją zabytków nieruchomych i ruchomych, w celu poprawy ich stanu zachowania, zwiększania narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowej rewaloryzacją zabytków, zwiększenia roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawy warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, a wreszcie zabezpieczania zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę. Drugi priorytet ma na celu rozwijanie i konserwację kolekcji muzealnych. Ustalenia strategii przedłużono poprzez Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2024 do roku 2024.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 *przyjęty uchwałą nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r.*

Program uznaje dziedzictwo narodowe za jedną z podstawowych wartości konstytucyjnych, chronionych przez Rzeczpospolitą Polską. Istotną część tego dziedzictwa stanowią zabytki będące materialnym świadectwem przeszłości, trwale wpisane w krajobraz państwa i stanowiące substrat dla jego rozwoju kulturalnego. Celem głównym programu na lata 2023-2026 jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce. Do realizacji tego celu opracowano trzy cele szczegółowe:

1 - weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa wyjątkowej wartości;

2 - wzmocnienia potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;

3- rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

W ramach trzech celów wyznaczono osiem zadań priorytetowych (kierunków działań) przyjętych do realizacji do 2026 roku. Z punktu widzenia gminy zarządzającej zasobem zabytkowym na swoim terenie za najistotniejsze zadania należy uznać: **w ramach celu 1** - kierunek działań 1.1 - ochrona zasobu wielkoobszarowych i wieloelementowych zespołów architektury obronnej; kierunek 1.2 - Ochrona zabytków i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości - wsparcie opiekunów zabytków z zakresie bezpieczeństwa zabytków w sytuacjach kryzysowych i w wypadku konfliktów zbrojnych. **W ramach celu 2** - kierunek działań 2.2 - Cyfryzacja procesów administracyjnych – cyfryzacja procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków; kierunek działań 2.3 – Reforma finansowania ochrony i opieki nad zabytkami zakładająca wprowadzenie „premi zabytkowej” tj. kredytów na preferencyjnych warunkach na cele ochrony i opieki nad zabytkami, a także wsparcia crowdfundingu na finansowanie projektów dotyczących materialnego dziedzictwa kulturowego. **W ramach celu 3** – kierunek działań 3.1

wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych. W tym celu planowane jest min. wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami oraz szkolenia dla samorządów dotyczące procesu prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych; kierunek działań 3.2 – Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego w ramach czego planowane jest min. włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach. Warto zaznaczyć, iż Krajowy Program zauważa i porusza też kwestie związane z wprowadzeniem programu **EUROPEJSKI ZIELONY ŁĄD**, który pośrednio będzie wpływał na intensyfikację procesów modernizacyjnych zabytków w Polsce, polegających głównie na ich termomodernizacji. W związku z czym planowane jest przygotowanie standardów i wytycznych min. dla opiekunów i zarządców zabytków.

Na realizację założeń Krajowego Programu Opieki nad Zabytkami przeznaczono z budżetu państwa łącznie 55 796 050 zł z czego na lata 2025-2026 przypada 43 445 450 zł.

Wojewódzki program opieki nad zabytkami województwa śląskiego 2025 – 2029

W programie zwrócono uwagę na fakt, że województwo śląskie jest obszarem o wyjątkowym, zróżnicowanym i bogatym dziedzictwie kulturowym. Zasoby dziedzictwa, zarówno materialne, jak i niematerialne, mają szczególne znaczenie w zachowaniu tożsamości regionu oraz kształtowaniu atrakcyjności gospodarczej i turystycznej województwa. Odnajdziemy tu zabytki ze wszystkich epok historycznych na ziemiach polskich. Program uwzględnia i dostrzega też że przestrzeń województwa jawi się jako zbiór różnorodnych krajobrazów kulturowych, ukształtowanych podczas długowiecznego gospodarowania w określonych warunkach przyrodniczych.

Zwrócono uwagę na to, iż dziedzictwo kulturowe jest ważnym elementem rozwoju „przemysłu kultury”. Pojęcie to zawiera w sobie nie tylko dziedziny działalności gospodarczej bezpośrednio zajmujące się produkcją i dystrybucją dóbr i usług kultury, ale i działalność niedochodową, która generuje przychód w innych branżach. Ma to istotne znaczenie dla rozwoju turystyki i jest ważne dla rozwoju społeczno-gospodarczego. W województwie śląskim, które dysponuje pokaźnymi zasobami kulturowymi, dziedzictwo kulturowe i przemysł kultury powinny być wykorzystane do rozwoju społeczno-gospodarczego. W programie określono dwa cele strategiczne.

Cel strategiczny I - ZRÓWNOWAŻONE ZACHOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO (MATERIALNEGO I NIEMATERIALNEGO) I WŁĄCZENIE GO W ZARZĄDZANIE PROCESAMI GOSPODARCZYMI.

Zakłada on trzy cele operacyjne:

Cel operacyjny I.1 - Kształtowanie kulturowego obrazu województwa w ujęciu zintegrowanym i odpornym

Kierunek działań I.1.A – Weryfikacja zabytków województwa

Kierunek działań I.1.B – Rozwój badań i studiów nad zabytkami województwa

Cel operacyjny I.2 - Budowa kompleksowej strategii i wywiedzionego z niej systemu zarządzania dziedzictwem kulturowym województwa

Kierunek działań I.2.A – Tworzenie nowoczesnych struktur zarządzania zabytkami

Kierunek działań I.2.B – Zarządzanie zabytkami

Cel operacyjny I.3 - Zarządzanie materialnym i niematerialnym dziedzictwem jako element strategii gospodarczej województwa śląskiego.

Kierunek działań I.3.A – Konserwacja i adaptacja zabytków

Kierunek działań I.3.B – Świadome kreowanie nowych funkcji obiektów zabytkowych, w tym markowych produktów turystycznych

Cel strategiczny II - KSZTAŁTOWANIE POZYTYWNYCH POSTAW SPOŁECZEŃSTWA WOBEC DZIEDZICTWA KULTUROWEGO REGIONU W DUCHU PARTYCYPACJI I DOSTĘPNOŚCI.

zakłada dwa cele operacyjne:

cel operacyjny II.1 - Upowszechnianie i uspołecznianie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami na wszystkich poziomach edukacji, wśród różnych grup społecznych, „od przedszkola do seniora”.

Kierunek działań II.1.A – Wzmocnienie edukacji o dziedzictwie kulturowym

Kierunek działań II.1.B – Zarządzanie popularyzowaniem wiedzy o zabytkach

Cel operacyjny II.2 - Włączenie społeczności lokalnych w procesy opieki nad dziedzictwem kulturowym od poziomu strategii do wspólnych, systemowych działań.

Kierunek działań II.2.A – Wspieranie działań oddolnych na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego regionu i opieki nad zabytkami.

Kierunek działań II.2.B – Promowanie przykładów dobrych praktyk w sferze opieki nad zabytkami.

Władze Województwa postrzegają Program opieki nad zabytkami jako narzędzie:

- integrujące ochronę dziedzictwa z polityką klimatyczną,
- wykorzystujące transformację cyfrową,
- wspierające gospodarkę regionu poprzez adaptacyjne wykorzystanie zasobów,
- budujące kapitał społeczny poprzez edukację i partycypację,
- wzmacniające pozycję województwa śląskiego w sieci europejskich regionów dziedzictwa.

Tak rozumiany program wykracza poza klasyczną opiekę nad zabytkami i staje się elementem długofalowej strategii rozwoju regionalnego, łączącej tożsamość, innowacyjność i odpowiedzialność za przyszłe pokolenia.

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”

Strategia jest odpowiedzią władz regionu na zmieniające się uwarunkowania i wyzwania. Przedstawia spójny plan powiązanych i przemyślanych działań w perspektywie najbliższej dekady, stanowiący punkt wyjścia do szerokiej współpracy, której oczekiwanym efektem będzie podniesienie jakości życia mieszkańców województwa śląskiego. Jak zaznaczono we wstępie, aktualnym wyzwaniem województwa śląskiego jest jego specyficzny układ osadniczy regionu łączący ze sobą różne krainy historyczne, wysoki poziom urbanizacji oraz duży potencjał ludzki. Województwo śląskie jest również obszarem silnie rozwiniętym gospodarczo o zdywersyfikowanej strukturze gospodarczej i cennych walorach przyrodniczych. Jednocześnie jest to region, w którym od ponad 30 lat zachodzą intensywne procesy restrukturyzacji gospodarczej wpływające na jego potencjał oraz powodujące zmiany społeczne. To właśnie dynamizacja procesów sprawiedliwej transformacji regionu w kierunku nowoczesnej, zielonej gospodarki stanowi jedno z kluczowych wyzwań regionu. Jak zaznaczono w diagnozie strategii, śląskie - pomimo relatywnie niewielkiej powierzchni - odznacza się dużą różnorodnością, oferując indywidualnemu turysty wiele możliwości i form spędzania wolnego czasu. Strategia zakłada rozwój województwa, który doprowadzi do wykreowania regionu o nowym, pozytywnym wizerunku, który będzie zajmował istotną pozycję w procesach rozwoju Europy.

W strategii opracowano cztery podstawowe cele:

Cel strategiczny A: Województwo śląskie - regionem odpowiedzialnej transformacji gospodarczej.

W kontekście programu opieki należy wymienić:

Cel operacyjny A.3: Silna lokalna przedsiębiorczość, który m.in. zakłada:

- wsparcie rozwoju przedsiębiorczości w obszarze turystyki oraz usług czasu wolnego wykorzystujących atrakcje i potencjały lokalne.
- rozwój istniejących i tworzenie nowych produktów turystycznych oraz wzmacnianie marek terytorialnych, w tym poprzez rozwój infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej.

Cel strategiczny B: Województwo śląskie - regionem przyjaznym dla mieszkańca.

W kontekście programu opieki należy wymienić:

Cel operacyjny B.2: Aktywny mieszkaniec, który m.in. zakłada:

- Podniesienie jakości i poprawę dostępu do oferty i infrastruktury kultury, sportu, rekreacji i turystyki umożliwiającej wszechstronny rozwój mieszkańców.
- Promowanie, upowszechnianie i ochronę dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny C: Województwo śląskie - regionem wysokiej jakości środowiska i przestrzeni.

Cel strategiczny D: Województwo śląskie - regionem sprawnie zarządzanym.

W którym należy zwrócić uwagę na

Cel operacyjny D.2: Aktywna współpraca z otoczeniem i kreowanie silnej marki regionu, który m.in. zakłada:

- Organizację flagowych wydarzeń biznesowych, naukowych, sportowych, kulturalnych promujących województwo i wykorzystujących unikatowe atuty regionu.
- Ochronę, promocję oraz podnoszenie atrakcyjności miejsc i obiektów o wartości historycznej, symbolicznej, architektonicznej, przyrodniczej, stanowiących „wizytówki” regionu.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa śląskiego 2020+

Plan poprzez jego ścisłe powiązanie ze Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” stanowi kluczowy element zintegrowanego planowania strategicznego. Plan 2020+ określa podstawowe elementy układu przestrzennego, ich zróżnicowanie i wzajemne relacje. Cele polityki przestrzennej województwa określone w Planie 2020+ dotyczą gospodarczego wzrostu i innowacyjności, metropolizacji, zapewnienia spójności społecznej i ekonomicznej oraz ochrony naturalnych zasobów środowiska i kształtowania krajobrazów kulturowych.

W Planie omówiono bardzo szczegółowo obszar ochrony krajobrazów kulturowych. Województwo śląskie jest obszarem o wyjątkowym, zróżnicowanym i bogatym dziedzictwie kulturowym. Zasoby dziedzictwa kulturowego, zarówno materialne, jak i niematerialne, mają szczególne znaczenie w zachowaniu tożsamości regionu, kształtowaniu atrakcyjności gospodarczej i turystycznej województwa. Gmina Mszana została włączona w funkcjonalny ośrodek - Aglomeracji Rybnickiej, oraz do Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Wśród wyznaczonych celów polityki przestrzennej województwa, **cel 3 - Przestrzeń – zrównoważone wykorzystywanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego** jest ściśle związany z dziedzictwem kulturowym regionu. Dla powyższego celu przyjęto następujące kierunki polityki przestrzennej:

- 3.1. Ochrona zasobów środowiska.
- 3.2. Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach miejskich.
- 3.3. Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach wiejskich.

Wskazano między innymi kierunek działania:

Kierunek 3.2. Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach miejskich:

- kształtowanie atrakcyjnych terenów mieszkaniowych o wysokiej jakości rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych;

- kreowanie przestrzeni publicznych umożliwiających wspólne spędzanie czasu i integrację społeczności lokalnych;
- zachowanie tożsamości kulturowo-krajobrazowej, w tym zachowanie identyfikatorów krajobrazu, charakterystycznych dla danego obszaru wraz z ich adaptacją do nowych funkcji;
- rewitalizacja zdegradowanej tkanki miejskiej;
- rekultywacja, rewitalizacja i kształtowanie terenów zdegradowanych (w tym przemysłowych, powojennych, pokolejowych) z wykorzystaniem ich na tereny o funkcjach komercyjnych i publicznych (ekologicznych, turystycznych, kulturowych, usługowych i społeczno-gospodarczych).

Kierunek 3.3: Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach wiejskich:

- wielofunkcyjny rozwój na obszarach o niskim potencjale glebowym przy zachowaniu walorów przyrodniczych i tradycyjnego krajobrazu rolniczego;
- rozwój rolnictwa ekologicznego, agroturystyki oraz przetwórstwa produktów lokalnych i tradycyjnych na obszarach o wysokim potencjale przyrodniczym;
- podnoszenie walorów przyrodniczych rolniczej przestrzeni produkcyjnej;
- zachowanie tożsamości kulturowo-krajobrazowej, w tym zachowanie identyfikatorów krajobrazu, charakterystycznych dla danego obszaru wraz z ich adaptacją do nowych funkcji;
- rewitalizacja zdegradowanych obszarów zabudowy mieszkaniowej.

Strategia Rozwoju Powiatu Wodzisławskiego na lata 2023-2030+

Strategia zawiera wizję rozwoju powiatu wodzisławskiego, która brzmi: Powiat Wodzisławski - miejsce o wyjątkowym dziedzictwie przyrodniczym i kulturowym, nowoczesnej gospodarce, zamieszkiwane przez aktywne i zintegrowane społeczności lokalne, zapewniające bezpieczeństwo i szanse rozwoju aktualnym i potencjalnym mieszkańcom, przyciągające turystów poszukujących wartościowych sposobów spędzania czasu wolnego, otwarte na nowe idee oraz współpracę z partnerami w otoczeniu. Zagadnienia związane pośrednio z ochroną zabytków i krajobrazu kulturowego uwzględniono holistycznie wraz z walorami przyrodniczymi. Dostrzeżono w nich potencjał związany z walorami kulturowymi jako obszar wyróżniający się między innymi atrakcyjną ofertą turystyczną budowaną w oparciu o wyjątkowe atuty przyrodnicze i kulturowe oraz rozwiniętą infrastrukturą obsługi ruchu turystycznego. Za mocną stroną uznano *Bogate, doceniane przez mieszkańców dziedzictwo kulturowe*.

Cele strategiczne i cele operacyjne wypracowane dla Powiatu Wodzisławskiego opierają się min na wykorzystaniu atutów powiatu – w tym środowiskowych, kulturowych, lokalizacyjnych i infrastrukturalnych. Wśród celów odnoszących do wartości krajobrazu kulturowego należy wymienić:

Cel 4 - ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ ZACHOWUJĄCY WALORY PRZYRODNICZE I KULTUROWE POWIATU, gdzie za jeden z celów operacyjnych C4.3 Ograniczenie antropopresji na środowisko przyrodniczo-kulturowe.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

Jednymi z istotniejszych uwarunkowań wpływających na gospodarowanie zasobem zabytkowym oraz dziedzictwem kulturowym, będącym nieodzowną częścią jednostki terytorialnej jakim jest gmina, oraz świadczą o podejściu samorządu do zagadnień związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, zabytków i zwiększaniem świadomości społecznej z ich walorów są dokumenty, plany i strategie opracowywane i realizowane przez gminę. Do najistotniejszych należą:

Strategia rozwoju gminy Mszana na lata 2026-2036

Dokument przyjęty uchwałą nr XXII/131/2026 Rady Gminy Mszana w dniu z dnia 26 stycznia 2026 r. wyznacza strategię i wizję rozwoju realizowaną przez władze gminy od czasu jego przyjęcia. W

dokumentcie położono głównie nacisk na rozwój gospodarczy i społeczny w którym określono pięć strategicznych celów, niewiele miejsca poświęcając na zagadnienia związane z ochroną zabytków. Zaznaczyć należy jednak, że dostrzeżono perspektywiczny potencjał dziedzictwa kulturowego zakorzenionego w śląskich tradycjach i obyczajach, które są pielęgnowane i przekazywane młodszymi pokoleniami. Zwyczaje, gwara, kuchnia regionalna czy lokalne święta stanowią istotną część tożsamości mieszkańców. Uznano, że kultura i dziedzictwo gminy pełnią funkcję nie tylko integracyjną, ale i promocyjną i mogą stać się elementem budowania wizerunku Mszany jako miejsca atrakcyjnego turystycznie dobrego do życia i pracy. Zauważono też, że jednym z celów kształtowania ładu przestrzennego jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju gminy, poprzez ochronę zasobów środowiska i dziedzictwa kulturowego. Dokument rekomenduje:

- Zachowanie i ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz gminnej ewidencji.
- Utrzymanie i rozwijanie stref ochrony konserwatorskiej
- Ochronę tradycyjnych elementów małej architektury (krzyże, kapliczki, aleje dojazdowe).
- Wprowadzenie ograniczeń w zakresie reklam i billboardów w strefach konserwatorskich.
- Okresową analizę stanu dóbr kultury współczesnej i ich wpis do gminnej ewidencji.

Dostrzegając problem rozlewającej się zabudowy mieszkaniowej, jedną z potrzeb wskazano na konieczność rozwoju zabudowy mieszkaniowej w formie dogęszczania istniejących układów, z ograniczeniem rozproszenia.

Do zadań, które pośrednio wiążą się z ochroną i stanem zabytków nawiązuje **cel strategiczny nr 4 - Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna**, gdzie w celu operacyjnym **4.2 Kultura i tożsamość lokalna** jako spoiwo społeczności wyznaczono kierunki działania

K.39. Rozwijanie oferty instytucji kultury w gminie.

K.40. Organizowanie wydarzeń kulturalnych i sportowych integrujących mieszkańców.

K.41. Wspieranie inicjatyw zorientowanych na pielęgnowanie tradycji, historii i dziedzictwa lokalnego.

K.42. Rozwijanie edukacji w zakresie historii i dziedzictwa kulturowego gminy.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Mszana.

Przyjęte uchwałą nr XLVIII/337 /2006 z dnia 24 października 2006 r. wraz z zmianą przyjętą, Uchwałą Rady Gminy Mszana Nr IV/39/2019 z dnia 06.02.2019 r. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego jest podstawowym i obligatoryjnym dokumentem planistycznym na szczeblu lokalnym. Opisuje ono stan zagospodarowania przestrzeni i wytycza kierunki prowadzenia polityki przestrzennej gminy. Studium określa następującą wizję rozwoju gminy: „Mszana - gmina o ukształtowanych nowych powiązaniach komunikacyjnych, z sprawnym systemem gospodarczym opartym na zasadzie zrównoważonego rozwoju oraz dogodnymi warunkami życia mieszkańców, wykorzystująca swe przygraniczne położenie oraz walory kulturowe i przyrodnicze”. Jednym z założeń na których oparto studium jest ochrona istniejących wartości środowiska przyrodniczego, krajobrazu, istniejącego dziedzictwa kulturowego oraz efektywne ich wykorzystanie. W studium przedstawione są strefy ochrony konserwatorskiej:

strefa „A” - strefa rekonstrukcji historycznego układu urbanistycznego oraz ochrony obiektów zabytkowych. Przedmiotem ochrony w tej strefie jest historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny oraz ochrona obiektów zabytkowych tworzących lub uzupełniających ten układ. Strefa obejmuje założenie w sołectwie Połomia, które tworzą: - plebania z 1811 r. wpisana do rejestru zabytków województwa śląskiego pod nr 741/66, cmentarz założony z I poł. XIV w. - zespół 2 kolumn: Maryjny z 1878 r., św. Jana Nepomucena z 1876 r. oraz krzyża misyjnego z 1853 r. - zieleń wysoka ze starodrzewem w otoczeniu obiektów. W obrębie strefy znajdował się pierwotny kościół drewniany z 1447 r., który uległ spaleni w latach 70. XX w.

Strefa „B” - strefa ochrony zachowanych obiektów i elementów zabytkowych. Przedmiotem ochrony są zachowane obiekty i założenia. - budynek dawnej szkoły z 1878 r., - zieleń parkowa w sąsiedztwie szkoły, - historyczny układ skrzyżowania ulic: Centralnej i Szkolnej, - budynek mieszkalno-gospodarczy przy ul. Centralnej 95 (nie istnieje), - założenie w sołectwie Mszana, które tworzą: kościół parafialny z 1898 r. oraz cmentarz parafialny założony w I poł.

Zwrócono też uwagę, że obecna struktura przestrzenna gminy nie do końca odzwierciedla założenia definicji ładu przestrzennego postrzeganego jako przestrzeń, która tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno – gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno – estetyczne”.

Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Mszana

Zasady zarządzania przestrzenią w gminie, odnoszące się do dziedzictwa kulturowego, materializują się w MPZP przyjętych na podstawie wyżej wspomnianego studium. Gmina Mszana posiada 99% pokrycie miejscowymi planami które realizują w praktyce zasady ochrony dziedzictwa kulturowego ujęte w Studium. Są to:

Mszana

UCHWAŁA NR XXVIII/26/2013 RADY GMINY MSZANA z dnia 29 kwietnia 2013 r. oraz jej zmian

UCHWAŁA NR IV/25/2015 RADY GMINY MSZANA z dnia 26 stycznia 2015 r.

w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego sołectwa Mszana

Połomia

UCHWAŁA NR XXXVI/4/2014 RADY GMINY MSZANA z dnia 10 lutego 2014 r.

w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego sołectwa Połomia

ORAZ UCHWAŁA NR XXIX/202/2021 Z DNIA 14 KWIETNIA 2021 r.

w sprawie zmiany miejscowego planu sołectwa Połomia

Gogołowa

UCHWAŁY NR XXVIII/27/2013 RADY GMINY MSZANA Z DNIA 29 KWIETNIA 2013 R. ZMIENIONEJ:

UCHWAŁĄ NR XLIV/71/2014 RADY GMINY MSZANA Z DNIA Z DNIA 3 LISTOPADA 2014 R

UCHWAŁĄ NR XXXII/221/2021 RADY GMINY MSZANA Z DNIA Z DNIA 25 SIERPNIA 2021 R

w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego sołectwa Gogołowa.

A także plany:

- Plan zagospodarowania przestrzennego północnej części sołectwa Połomia zatwierdzony uchwałą Rady Gminy Nr XXXV/86/2013 z dnia 16.12.2013 r.
- Plan zagospodarowania przestrzennego dla obszarów położonych w gminie Mszana – etap II zatwierdzonym uchwałą Rady Gminy Nr XXIX/203/2021 z dnia 14.04.2021 r.
- Plan zagospodarowania przestrzennego dla obszarów położonych w gminie Mszana – etap IIIa zatwierdzony uchwałą Rady Gminy Nr XXIX/204/2021 z dnia 14.04.2021 r.
- Plan zagospodarowania przestrzennego dla obszarów położonych w gminie Mszana – etap IIIb zatwierdzony uchwałą Rady Gminy Nr XXIX/205/2021 z dnia 14.04.2021 r.
- Plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego działki nr 588/53 i 589/53 w Połomi zatwierdzonym uchwałą Rady Gminy Nr XXXII/222/2021 z dnia 25.08.2021 r.
- Plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego działki nr 969/7 i 966/7 w Mszanie zatwierdzony uchwałą Rady Gminy Nr XXXII/223/2021 z dnia 25.08.2021 r.
- Plan zagospodarowania przestrzennego dla obszarów położonych w gminie Mszana – etap I zatwierdzony uchwałą Rady Gminy Nr XLIV/301/2022 z dnia 28.09.2022 r.

Analiza obowiązujących planów MPZP wskazuje, iż stosowana jest spójna strategia ochrony istotnych dla gminy elementów dziedzictwa kulturowego w tym poszczególnych zabytków oraz obszarów ochrony. Dla obiektów budowlanych obowiązujący jest nakaz uwzględnienia wymogów wynikających z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Oraz ochronę obejmującą bryłę; spadki dachów; detal architektoniczny; historyczną stolarkę z możliwością jej wymiany na analogiczną; pierwotną kolorystykę zarówno stolarki jak i elewacji; historyczne ogrodzenia i zielen towarzyszącą. W strefach ochrony przyjęto zasadę dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie układu urbanistycznego, a także nawiązanie formami współczesnymi do lokalnej tradycji budownictwa. Chroniony jest też krajobraz kulturowy, bowiem plany zawierają wymogi określające nie tylko wysokość zabudowy, ale także kondygnacji budynków, ochrony bryły, rodzaju pokrycia dachu i jego formy, stolarki okiennej, zastosowania materiałów tożsamyh z historycznymi. Nowe budynki w strefach ochrony powinny również architekturą nawiązywać do zabudowy historycznej. Mankamentem jest częste swobodne

podejście do nich przez właścicieli zabytków oraz niedostateczne egzekwowanie zapisów zawartych w planach.

6. Zasoby dziedzictwa kulturowego Gminy Mszana¹

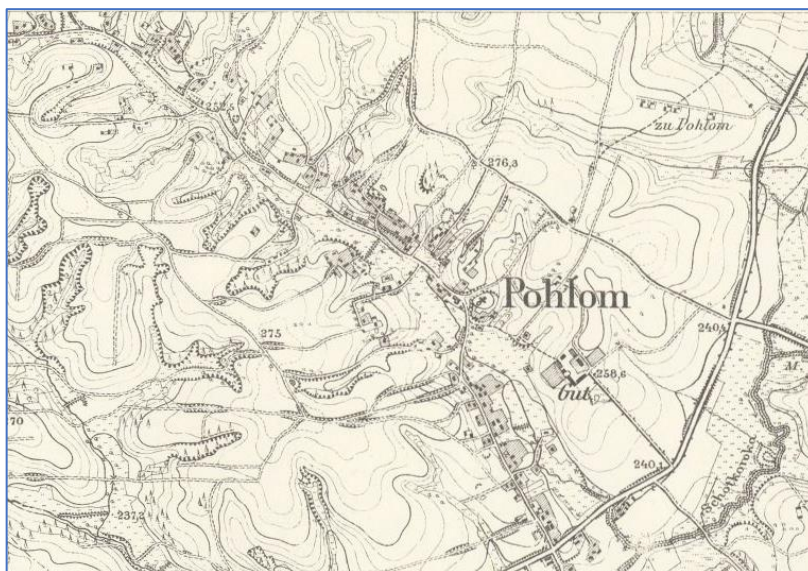
a) Krótki rys historyczny i charakterystyka krajobrazu kulturowego sołectw.

Połomia

Pierwsze wzmianki o osadnictwie na obszarze gminy pochodzą z ok. 1283 roku. Dotyczą one Połomi, wsi położonej wśród lasów i bagien. Nazwa wsi wywodzi się od połamanych drzew leśnych. Źródła historyczne mówią o istnieniu drewnianego kościoła oraz 11 chałup z drewna, o dachach krytych słomą. W Połomi zlokalizowany był majątek dworski dający zatrudnienie okolicznym mieszkańcom. W 1575 r. wzniesiono drewniany kościół, który powiększono w 1841 r. W latach 1949-1951 powstał w tym miejscu nowy, murowany kościół.

Sołectwo w zwartym układzie zabudowy, w części układ wielodrożny, nieregularny, czytelny. Wieś położona w układzie południowy - wschód, północny - zachód, wzdłuż potoku, w kierunku na Wodzisław Śląski oraz prostopadle na kierunku północ – południe, wzdłuż rzeki Szotkówki. Budynki zlokalizowane są na terenie pagórkowatym, dzielonym dolinkami. Brak istotnych progów rozwojowych w kierunkach północnym i południowym stwarza możliwość nieuporządkowanego rozwoju zabudowy.

Ponadto rysuje się tendencja liniowego rozwoju wzdłuż dróg lokalnych, co prowadzi do stopniowego zlewania się zabudowy Połomi z Mszaną i Gogołową. Od południa - przy granicy z Jastrzębiem- Zdrój zlokalizowane są hałdy kopalniane. Historyczną osią układu jest przebieg ulic: Centralnej – Szymanowskiego. Historyczną i kompozycyjną dominantą układu jest zespół kościoła parafialnego usytuowany na przecięciu ulic: Centralnej – Dworskiej – Szymanowskiego, rozmieszczony po obu

1:25 000 Topographische Karte (Messtischblatt), 6077_Jastrzemb_1884

stronach ulicy Dworskiej. Po stronie wschodniej zlokalizowana jest stara plebania i cmentarz parafialny, pomiędzy którymi znajdował się pierwotny kościół drewniany, pochodzący z 1447 r. (wielokrotnie rozbudowywany, rozebrany w latach 1969-1979), z zespołem starodrzewia. Po przeciwległej stronie zlokalizowany jest nowy kościół pw. Nawiedzenia NMP. Budowę jego ukończono w 1951 r., stanowi kompozycyjną dominantę przestrzenną wsi. W obniżeniu terenu, po przeciwległej stronie ulicy – usytuowany jest budynek pierwotnej szkoły.

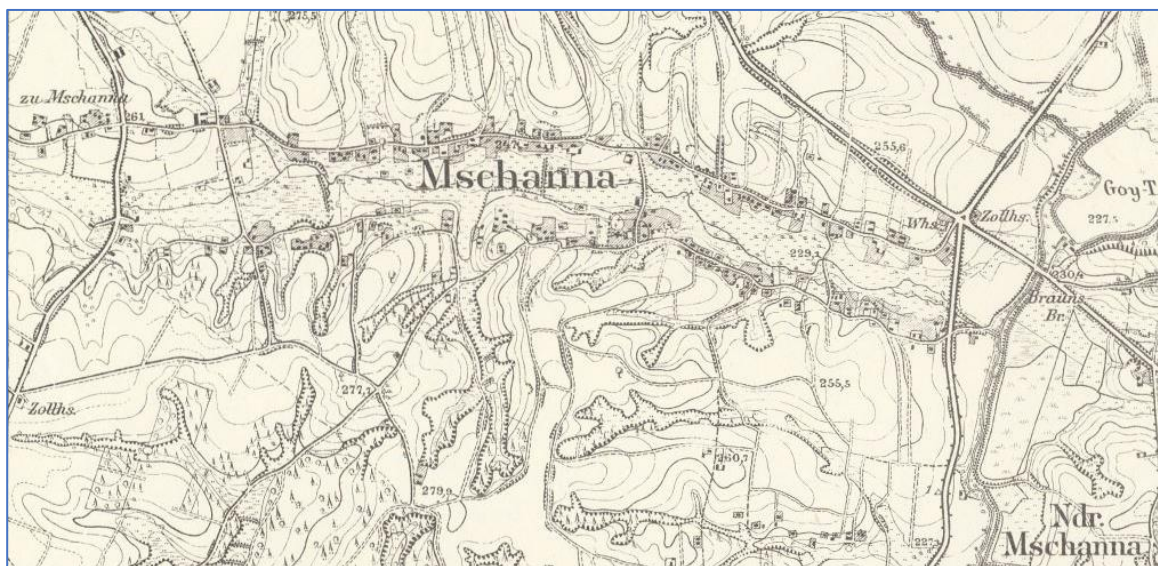
Mszana

Mszana wzmiankowana jest po raz pierwszy w 1305 r. Wieś założona została na prawie niemieckim. Celem jej założenia było zaludnianie obszarów zniszczonych w 1241 roku przez Tatarów. Kronika F. Henkego z 1864 r. wzmiankuje o dwu odrębnych wsiach gminnych – Mszanie Górnej i Mszanie Dolnej, istniejących w okresie od XVIII do połowy XIX w. Posiadały one odrębne pieczęcie. Pieczęć ówczesnej Mszany Dolnej z widokiem złotego dzwona na niebieskim tle jest obecnie godłem gminy Mszana. Źródła historyczne podają, że w drugiej połowie XIX w. Mszana była jedną z najlepiej rozwiniętych

¹ Na podstawie Programu Opieki na Zabytkami Gminy Mszana na lata 2022-2025

gospodarczo wsi ówczesnego powiatu rybnickiego, liczącą 757 mieszkańców. We wsi istniał drewniany kościół, zbudowany prawdopodobnie na początku XV w., rozebrany w 1896 r. Na jego miejscu wzniesiono kościół murowany w stylu neogotyckim.

Mszana – sołectwo o luźnym typie zabudowy, stanowi układ zwarty, wielopasmowy, czytelny, rozwijający się na osi wschód – zachód. Wieś położona równolegle do obecnej drogi Jastrzębie- Zdrój – Wodzisław będącej fragmentem drogi wojewódzkiej numer 933. Zlokalizowana jest po obu stronach rzeki Mszanki, w dolinie pomiędzy wzgórzami i mokradłami. Obecny układ przestrzenny Mszany tworzą trzy osady: Uchytów, Mszańskie Granice i Biadaczów. Brak istotnych progów rozwojowych od strony północnej sołectwa jest negatywnym rezultatem nieuporządkowanego rozwoju zabudowy w tym kierunku, co może doprowadzić do zaburzenia zwartego, harmonijnego, wkomponowanego w krajobraz kształtu wsi. Ponadto rysuje się silna tendencja do rozwoju w kierunku północnym i wschodnim Mszany, wzdłuż trasy prowadzącej do Wodzisławia Śląskiego oraz Jastrzębia- Zdrój.

1:25 000 Topographische Karte (Messtischblatt), 6077_Jastrzemb_1884

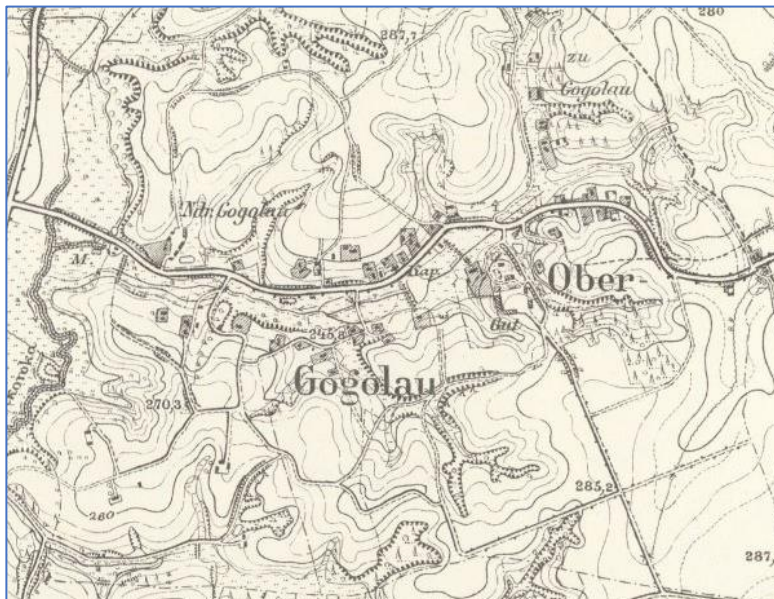
Powoduje to stopniowe zlewianie się zabudowy gminy z terenami wspomnianych miast. Zabudowa koncentruje się głównie wzdłuż osi ulic: Mickiewicza (która pierwotnie była główną ulicą wsi), ul. 1 Maja. oraz ul. Wodzisławskiej. Wybudowanie drogi krajowej – autostrady A-1 wraz z węzłem komunikacyjnym, zlokalizowanym między Mszaną a Połomią zweryfikowało istniejący układ przestrzenny gminy Mszana. Do znacznych deformacji i przekształceń rzeźby terenu przyczynia się eksploatacja górnicza, prowadzona przez okoliczne kopalnie węgla kamiennego. Wyrażone są w formie hałd, nasypów, lejów depresyjnych i zalewisk. Zabudowa nadszybi kopalnianych stanowi również negatywne dominanty przestrzenne. Najstarszym elementem osadniczym, rozwijającym się na zasadzie wsi – ulicówki, jest część usytuowana na południowym brzegu Mszanki, której osią komunikacyjną

jest obecna ulica Mickiewicza, a kompozycyjną i historyczną dominantą pionową - kościół parafialny pw. św. Jerzego. Pierwotny, drewniany kościół powstał w 1447 r. Murowany wzniesiono w latach: 1896-1898. Odbudowany po zniszczeniach wojennych w latach 1946-1948.

Gogołowa

Datowanie wsi przyjmuje się na przełom XIII i XIV w. Lokowana na prawie niemieckim. Spisy nazwisk mieszkańców sporządzone w XVI w. wskazują, iż pierwszymi osadnikami byli tu zapewne Niemcy. Spis mieszkańców z XVIII w. zawiera już wiele nazwisk polskich. Nazwiska niemieckie zostały spolszczone. Gogołowa to sołectwo o luźnym typie zabudowy. Stanowi układ zwarty, w części układ wielodrożny, regularny i czytelny. Wieś zlokalizowana jest wzdłuż osi wschód – zachód, którą wyznacza ulica Wiejska, łącząca drogi północ – południe (Jastrzębie Zdrój – Świerklany i Jastrzębie- Zdrój – Żory). Podstawowy element układu (w typie ulicówki) zlokalizowany jest wzdłuż drogi łączącej Szeroką z Połomią. Jest to

układ rozbudowany o szeregu niewielkich przysiółków – kolonii usytuowanych po północnej i południowej stronie centralnej części sołectwa, powiązanych z nią siecią prostokątnych dróg - ulic dojazdowych. Rysuje się tendencja do rozwoju liniowego wzdłuż drogi oraz scalenia zabudowy z Połomią, Szeroką i Świerklanami. Od północnego – wschodu i południa hałdy kopalniane uniemożliwiają rozwój wsi. Układ pozbawiony jest dominant funkcjonalnych i kompozycyjnych. Na południowo – wschodnim skraju wsi (na wzgórzu) zachowane są relikty założenia folwarku (z całkowicie przekształconymi

zabudowaniami pochodzącymi z II połowy XIX w. oraz fragmentami kompozycji zieleni wysokiej w typie parku).

1:25 000 Topographische Karte (Messtischblatt), 6077_Jastrzemb_1884

b) Zabytki Gminnej Ewidencji Zabytków w krajobrazie kulturowym Gminy Mszana.

Krajobraz kulturowy to przestrzeń ukształtowana działalnością człowieka, zawierająca wszystkie sfery oddziaływania i przekształcenia naturalnej przestrzeni przyrodniczej. Jednymi z najbardziej istotnych składników krajobrazu kulturowego jest charakter sieci osadniczej i rodzaj zabudowy w obrębie wsi i miast. Zachowanie ładu przestrzennego, kreowanego często przez stulecia i tworzącego go układu istniejących budynków, założeń zieleni, kościołów, kaplic itp. powinno być jednym z priorytetów lokalnej społeczności.

Podstawy obecnego krajobrazu kulturowego Gminy Mszana w obecnym jej kształcie formowały się od średniowiecza. Czas po II wojnie światowej jest okresem, kiedy gwałtowne przemiany polityczno-gospodarczo-własnościowe prowadzą, z wielu różnych przyczyn, do powolnej dekapitalizacji wielu budynków, które nie przystając już funkcjonalnie do potrzeb bytowych, często bez możliwości ich rozbudowy znikają z przestrzeni kulturowej. Zastępowane przez nowe murowane budynki w stylu typowym dla II poł XX w. To one stanowią obecnie trzon zabudowy dawnego obszaru funkcjonalnego wsi. Wiek XXI przyniósł kolejne zmiany. Procesy demograficzno-gospodarcze doprowadziły do zmian gospodarki wiejskiej. Wieś stała się nie tylko miejscem produkcji rolnej, ale w coraz większym stopniu stała się miejscem do życia dla osób z nią niezwiązanych. Proces ten polega niekontrolowanej przebudowie wielu zachowanych jeszcze budynków oraz budowie nowych, powodujących rozlewanie się zabudowy poza pierwotne założenie ruralistyczne, powodujące znaczne zmiany w krajobrazie kulturowym. Jest to problem doświadczany w wielu obszarach Polski. Gmina Mszana nie jest tu wyjątkiem. Dlatego ważnym jest zachowanie i zadbanie o zachowane jeszcze przejawy dawnej kultury materialnej w krajobrazie gminy.

Gmina Mszana posiada Gminną Ewidencję Zabytków przyjętą zarządzeniem Wójta nr AEI.0050/182/2017 z dnia 28 listopada 2017 r w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków. Ewidencja uzyskała pozytywną opinię Śląskiego Wojewódzkiego konserwatora Zabytków wyrażoną pismem nr K-NR.5140.27.2017Mł z dnia 15.11.2017 r.

W 2026 r przeprowadzono aktualizację ewidencji wraz z aktualizacją kart adresowych. W wyniku czego stwierdzono, że jeden budynek nie istnieje – (budynek mieszkalno gospodarczy przy ul. centralnej 95 w Połomi) oraz włączono w ewidencję cztery pozycji. Są to:

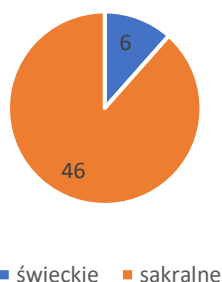
Gogołowa: Krzyż Przydrożny kapliczkowy przy ul. Wiejskiej 1

Mszana: cmentarz parafialny, krzyż kapliczkowy przy ul. 1 Maja 178, krzyż kapliczkowy ul Wodzisławska/Chabrowa.

W ewidencji zabytków nieruchomości ujęto łącznie 52 obiekty z czego 2 są wpisane do rejestru zabytków. Jak przedstawia poniższa tabela i wykres, aż 87 % pozycji to obiekty o funkcji związanej z szeroko pojętym sacrum. W zespole tym dominują krzyże przydrożne wraz z kapliczkami, bo stanowią 80% całości zespołu. Biorąc pod uwagę funkcję to budynki w ilości 11 stanowią 20 % udział.

Obiekty nieruchome w ewidencji oraz rejestrze zabytków na obszarze gminy Mszana					
Obiekty	Łącznie	Funkcja		Rodzaj	
Ilość	52				
Udział % w całości zbioru	100%	sakralna	46 87%	Krzyże, kapliczki, cmentarze	41 80 %
		świecka	6 13 %	budynki	11 20 %

zabytki GEZ

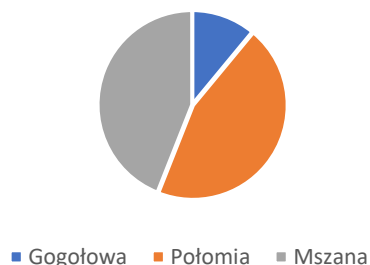
Analizując zabytki na terenie gminy należy zwrócić uwagę na ich lokalizację. Blisko 90% zabytków nieruchomości zlokalizowanych jest na terenie Połomi i Mszany. Pozostałe znajdują się w sołectwie Gogołowa.

Jak wynika z powyższej krótkiej analiz strukturalno-ilościowej większość zabytków ujętych w GEZ jest związana z sakralną sferą życia jej mieszkańców. Warto w tym miejscu pokrótce je scharakteryzować. Najliczniej reprezentowane są przydrożne krzyże kapliczkowe charakterystyczne w swojej formie dla regionu. Są to kamienne dwu lub trój-postumentowe założenia

zwieńczone krzyżem z figurą ukrzyżowanego Chrystusa. W górnej części postumentu znajduje się płytką wnątką mieszczącą figurę Matki Boskiej. Krzyże te bardzo często posiadają bogato zdobiony wystrój, zaopatrzone są w tablice lub bezpośrednio na podstawie rytą inskrypcję odwołującą się do wiary. Często podawane są dane fundatorów oraz sygnowane przez zakład kamieniarski. Większość

zaopatrzone jest w ogrodzenie. Jest to charakterystyczna dla regionu forma kapliczek dziękczynnych świadcząca o religijności mieszkańców. Pochodzą głównie z II poł XIX w i pocz. XX w. Pośród pozostałych zabytków ujętych w GEZ należy wymienić kościoły w Połomi i Mszanie. O ile kościoły w Połomi stanowi przykład XX wiecznego budownictwa sakralnego to obiekt w Mszanie został odbudowany po zniszczeniach jakich doznał podczas II wojny światowej. Wśród budynków na uwagę zasługują dwa wpisane do rejestru zabytków. Są to Budynek dawnej plebanii oraz

Ilość zabytków w sołectwach

dawna Szkoła w Połomi. Plebania wybudowana w 1811 r. to Klasycystyczny budynek powstały dzięki ks. Johannes Meer, który przez wiele lat kierował połomską parafią. Na frontowej ścianie probostwa znajduje się tablica z piaskowca, na której wyryty został napis (w tłumaczeniu): "Roku 1811. D: 24 Apri: Poczęta. Dziekan. Johann Meer". W roku 2013 stara fara została wyremontowana w ramach Kompleksowej Rewitalizacji Centrum Połomi. Obecnie na mocy porozumienia Urzędu Gminy Mszana ze Starostwem Powiatu Wodzisławskiego mieści się tutaj Powiatowy Ośrodek Wsparcia dla Osób

Niepełnosprawnych. Pochodzący z 1878 Budynek starej szkoły jest pierwszą szkołą murowaną w Połomi. Do oku 1995 budynek użytkowany był jako obiekt szkolny. Jego stan techniczny w kolejnych latach uległ pogorszeniu. W 2002 r. gmina doraźnie zabezpieczyła obiekt, który następnie w latach 2010-2011 został gruntownie odremontowany. Obecnie jest to budynek wielofunkcyjny, gdzie mieści się bank, ośrodek zdrowia oraz ośrodek pomocy społecznej. Na drugim piętrze znajduje się sala konferencyjna, z zachowanym w tym pomieszczeniu oryginalnym murem pruskim. Przed kościołem w Połomi znajduje się spektakularny zespół figuralny składa się z krzyża "Męki Pańskiej" z 1853 r., figury świętego z 1876 r. oraz figury Matki Boskiej z Dzieciątkiem z 1878 r. Warto też wspomnieć, iż szczególne miejsce dla władz jak i mieszkańców gminy zajmują miejsca pamięci. Są one szczególnie ważne dla społeczności gminy, która kultywuje pamięć o nich. Są to mogiły powstańców śląskich, mieszkańców gminy, poległych podczas III Powstania Śląskiego. Znajdują się one na cmentarzach w Połomi i w Mszanie. Na cmentarzu w Mszanie znajduje się również mogiła zmarłych podczas „ewakuacji” obozu KL Auschwitz, tzw. marszu śmierci. Wśród obiektów mieszkalnych ujętych w ewidencji gminnej wspomnieć należy o budynku mieszkalnym znajdującym się przy ul Centralnej nr 83 w Połomi. Jest to niewielki jednokondygnacyjny budynek z przełomu XIX i XX w. zachowany w bardzo dobrym stanie. Drugim jest murowany budynek mieszkalno-usługowy nr 72. W Gogolowej znajduje się trzeci z budynków mieszkalnych ujętych w GEZ. Jest to budynek dawnej leśniczówki przy ul. Leśnej. Jedynym zachowanym zespołem funkcjonalnym jest natomiast kompleks budynków folwarcznych przy nieistniejącym pałacu w Gogolowej. W latach PRL były użytkowane przez miejscowe PGR.

c) Zabytki archeologiczne

W podziale Archeologicznego Zdjęcia Polski większa część gminy znajduje się w obszarze 104-43 AZP. Niestety nie przeprowadzono dotychczas badań obszaru w ramach tego projektu stąd brak dokładnych danych na temat występowania zabytków archeologicznych na interesującym nas obszarze. Wspomnieć należy, iż podczas budowy autostrady A1 zapewne w wyniku prowadzonych w zakresie inwestycji badań powierzchniowych, wytypowano kilka miejsc potencjalnie mogących być stanowiskami archeologicznymi. Brak w zasobach archiwalnych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków kart AZP tych stanowisk wskazuje na negatywną ich weryfikację w toku badań prowadzonych podczas prac budowlanych.

7. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.

Do zabytków o najwyższym znaczeniu dla Gminy Mszana ze względu na ich wartość historyczną architektoniczną i kulturową można zaliczyć zabytków. Są to obiekty nierozzerwalnie kojarzone z gminą i jej historią, tworzące podstawę przestrzeni urbanistycznej i są dominantą krajobrazu kulturowego gminy. Tym samym stymulują identyfikację mieszkańców z gminą a także są wartościowym obiektem turystycznym i kulturowym. Do takich należy zaliczyć:

- Kościół Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Połomi
- Kościół pod wezwaniem św. Jerzego w Mszanie;
- Budynek starej szkoły w Połomi;
- Zespół figuralny w Połomi;

- Stara Plebania w Połomi;
- kaplica św. Jana w Mszanie;
- Kaplica Św. Jana Nepomucena w Gogolowej;

Również zabytkowe krzyże kapliczkowe w formie charakterystycznej dla gminy są jednym z cenniejszych zabytków wartych czynnej ochrony.

8. Ocena stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Mszana.

Kondycja zabytków na terenie gminy jest oczywiście zróżnicowana, ale w większości satysfakcjonująca. W zasobie znajdują się obiekty dopiero co zrewitalizowane, posiadające nowe funkcje, które gwarantują ich przydatność, a więc ciągle użytkowane. Są też takie które wymagają interwencji ze względu na ich stan techniczny i wizualny. Na sytuację taką wpływa wiele czynników. Są to między innymi: struktura własności, zamożność właściciela/li, ich świadomość wartości dziedzictwa i środowiska kulturowego, czy dostęp do ewentualnych środków na utrzymanie obiektu itp. Chcąc podsumować w skrócie stan zabytków gminy, należy zauważyć, że w najlepszym stanie pozostają obiekty architektury sakralnej i z sacrum związane. Są one użytkowane zgodnie z ich pierwotnym przeznaczeniem, sukcesywnie remontowane i nie tracą swoich walorów architektonicznych. Wśród największej grupy obiektów ewidencyjnych z terenu gminy jakimi są krzyże kapliczkowe zdecydowana większość jest w stanie bardzo dobrym. Mają one opiekunów, którzy dbają o ich dobrostan. Często są to potomkowie fundatorów. Niestety kilka z nich nie miała tyle szczęścia i wymaga pilnej interwencji za przykład niech posłużą krzyże z Mszy przy 1 Maja 152 (fot z lewej) czy Krzyż na skrzyżowaniu ulic Moszczeńskiej i Wodzisławskiej (fot z prawej). Widoczny też jest w wielu przypadkach nieumiejętne „restaurowanie” krzyży bez poszanowania zasad restauratorskich. Pomimo wszystko pozostają one najistotniejszym i najpowszechniejszym elementem krajobrazu kulturowego gminy i w większości zachowane są w dobrym stanie.

Historyczny układ ruralistyczny gminy i jego zagospodarowanie pozostają pod szczególną troską władz gminy, dbających o zachowanie ładu przestrzennego i jego porządek z uwzględnieniem walorów kulturowo-historycznych. Zwiększająca się świadomość mieszkańców, ale także władz gminy, wieloaspektowej wartości harmonijnego rozwoju przestrzennego z poszanowaniem historycznej tkanki składającej się na całość krajobrazu kulturowego, skutkuje wprowadzeniem na tym obszarze odpowiednich zapisów w MPZP regulujących zasięg i formę nowej zabudowy z uwzględnieniem tych walorów. Pomimo odpowiednich zapisów w MPZP często przebudowy i remonty nie uwzględniają one wartości architektonicznych i historycznych budynku. Do najczęstszych należy termomodernizacja oraz wymiana okien w wyniku czego tracą one historyczny wystrój elewacji. Problem ten dotyczy nie tylko obiektów ujętych w ewidencji, ale wszystkich historycznych budynków. Jednocześnie zaznaczyć należy, że dostosowanie budynku do wymagań współczesności ma swoje plusy, gdyż użytkowane mają szansę na przetrwanie. Problem ten dostrzegają władze, wprowadzając odpowiednie założenia w programie rewitalizacji gminy. Jednym z rozwiązań tego zagadnienia jest budowanie społecznej świadomości

wartości krajobrazu kulturowego realizującego poprzez zachowanie zabytków. Gmina realizuje ten proces poprzez działania edukacyjne, min przyjęte w niniejszym programie. Osobnym problemem, nad którym należałoby się pochylić jest znalezienie odpowiednich narzędzi mogących się przyczynić do lepszego egzekwowania zapisów MPZP odnośnie do zabytków, lub wprowadzenie zachęt realizowanych poprzez wsparcie właścicieli zabytków w ich utrzymaniu w dobrostanie. Proces ten niestety będzie długotrwały i zapewne trudny do realizacji, ale pozostaje jednym z długofalowych celów w rozwoju gminy.

Podsumowując, stan zabytków i krajobrazu kulturowego gminy należy określić jako zadowalający a nawet bardzo dobry. Poza nielicznymi wyjątkami, obiekty zabytkowe są w dobrym lub bardzo dobrym stanie, są objęte opieką i stałym monitoringiem. Sukcesywnie remontowane poprawiają swój stan techniczny i wizualny co daje nadzieję na ich zachowanie. Władze gminy zdają sobie sprawę z walorów i wartości zasobu zabytkowego i zachowanego krajobrazu kulturowego i dążą do poprawy jego stanu przez podejmowane działania na rzecz jego zachowania i popularyzacji. Należy też pamiętać, że procesy rewitalizacji jak i degradacji zabytków postępują w sposób ciągły, dlatego konieczne jest okresowe wykonywanie audytów stanu zabytków z terenu gminy.

9. Założenia programowe gminnego programu opieki nad zabytkami.

Gmina Mszana od lat podejmuje szereg działań związanych z szeroko pojętą ochroną zabytków, przestrzeni kulturowej oraz ich promocji. W ramach możliwości administracyjnych i finansowych wspiera właścicieli zabytków w ich bieżącym utrzymaniu oraz podejmuje inicjatywy w celu promocji i edukacji w zakresie gminnego dziedzictwa kulturowego.

Przykładem niech będą:

Renowacja budynku starej plebani w Połomi z roku 1811 r. Koszt 937.346,05 zł, z dofinansowaniem z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków w wysokości 898.023,31 zł

Renowacja elementów budynku starej szkoły w Połomi z roku 1878 r. Koszt 346.376,95 zł, z dofinansowaniem z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków w wysokości 339.449,61 zł.

Działania o podobnym charakterze będą kontynuowane w latach kolejnych. Należy przyjąć więc, że w okresie obowiązywania niniejszego Programu Opieki nad zabytkami w kolejnych latach w budżecie gminy zostaną zaplanowane kwoty na podobnym poziomie.

Celem Programu Opieki nad zabytkami na lata 2026-2029 jest wskazanie działań mających za zadanie utrzymanie i poprawę stanu obiektów zabytkowych, ale także ochronę dziedzictwa i krajobrazu kulturowego w dążeniu do budowania tożsamości regionalnej, jak również promowanie lokalnego dorobku kulturowego wśród mieszkańców gminy oraz turystów. Wyznaczono w programie dwa zasadnicze cele, w których określono priorytety, w ramach których wyznaczono kierunki działań i skonkretyzowano zadania planowane do realizacji w okresie obowiązywania programu:

Cel 1 – Ochrona dziedzictwa materialnego i krajobrazu kulturowego gminy jako elementu przestrzeni kształtującej jakość życia mieszkańców i atrakcyjność turystyczną gminy. Obejmuje on zadania związane z fizycznymi działaniami dotyczącymi zachowania i poprawy stanu obiektów zabytkowych Są to w szczególności remonty i renowacje budynków, a także zabezpieczenie przed zniszczeniem i degradacją zabytków. Również działania polegające na zwiększeniu atrakcyjności zabytków uznano za jeden z priorytetów.

Cel 2 – Budowanie świadomości społecznej dotyczącej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez działania edukacyjne, informacyjne, popularyzatorskie i promocyjne wpływające na pozytywne postrzeganie zasobu kulturowego gminy. Osiągnięcie tego celu planowane jest poprzez wszelkiego rodzaju przedsięwzięcia miękkie bez bezpośredniej ingerencji w zasób zabytkowy gminy. Realizowane będą głównie przez jednostki budżetowe gminy i polegają na organizacji wydarzeń kulturalnych o

charakterze lokalnym i ponadregionalnym, działalności wystawienniczej i wydawniczej dotyczącej historii i zabytków gminy oraz promocji.

Wyszczególnienie zadań, które podejmowane będą w realizacji założonych celów w ramach kierunków działań i priorytetów przedstawiono w formie tabelarycznej poniżej.

Cel 1 Ochrona dziedzictwa materialnego i krajobrazu kulturowego gminy jako elementu przestrzeni kształtującej jakość życia mieszkańców i atrakcyjność turystyczną gminy				
Priorytet		Kierunek Działań		Zadanie
1.1	Zahamowanie procesu degradacji zabytków i krajobrazu kulturowego, oraz działania w celu doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania.	1.1.1	Prace remontowo – konserwatorskie przy obiektach zabytkowych.	• Prace konserwatorskie i rewitalizacyjne krzyża kapliczkowego w Mszanie przy ul. 1 Maja / Akacyjowa. • Budowa instalacji ciepłowniczej opartej na silniku kogeneracyjnym w celu zaopatrzenia w ciepło wpisanego do rejestru zabytków budynku Starej Plebanii w Połomi • Budowa instalacji ciepłowniczej opartej na silniku kogeneracyjnym w celu zaopatrzenia w ciepło budynku Starej Szkoły w Połomi. • Renowacja krzyża kapliczkowego przy ul. Wodzisławskiej 60. • Koordynacja i pomoc administracyjna prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących w rękach prywatnych.
		1.1.2	Określenie potrzeb konserwatorskich poszczególnych obiektów jak i ich grup. Poprzez zwiększenie wiedzy o ich historii i stanie zachowania.	• Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej określającej stan i walory zabytkowe Kościoła w Połomi • Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej określającej stan i walory zabytkowe Kościoła w Mszanie • Audyt i wykonanie dokumentacji konserwatorskiej określającej stan i walory zabytkowe zespołu folwarcznego w Gogołowej. • Wykonanie kwerendy najstarszych nagrobków na cmentarzu w Połomi • Wygnanie kwerendy najstarszych nagrobków na cmentarzu w Mszanie • Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej określającej stan i walory zabytkowe kapliczki domkowej w Mszanie przy ul. Mickiewicza 107 • Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej określającej stan i walory zabytkowe kapliczki domkowej w Mszanie przy ul. Mickiewicza 107 • Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej określającej stan i walory zabytkowe kapliczki domkowej w Połomi przy ul. Pisuli 1 • Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej określającej stan i walory zabytkowe kapliczki domkowej Gogołowej przy ul. Wiejskiej 71

				Opracowanie niezależnego katalogu krzyży kapliczkowych z terenu gminy w formie dokumentacji opisowej wraz z ich historią (realizowane też w ramach upowszechniania świadomości ich wartości jako elementu charakteryzującego krajobraz kulturowy gminy)
		1.1.3	Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed degradacją, pożarem, kradzieżą i zniszczeniem.	- Opracowanie oraz okresowa aktualizacja planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. - Wykonanie audytu zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w kubaturowych obiektach zabytkowych. - Relokacja krzyża kapliczkowego znajdującego przy ruchliwej drodze przy ul. Wodzisławskiej 60 w Mszanie.
1.2	Działania zwiększające atrakcyjność zasobu zabytkowego.	1.2.1	Poprawa walorów wizualnych obiektów i obszarów zabytkowych.	- Określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych i obszarach ochrony konserwatorskiej. - Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo. - opracowanie założeń i wdrożenie projektu konkursu z nagrodami przyznawanymi przez Wójta Gminy Mszana za opiekę na zabytkami.
		1.2.2	Utrzymanie stanu zasobów zabytkowych.	- Bieżące prace porządkowe przy zabytkach i obszarach zabytkowych. - Monitoring stanu zabytków z terenu gminy. - Współpraca z WUOZ w Katowicach. - Podejmowanie interwencji, zgodnie z regulacjami prawnymi, w przypadku udokumentowania zagrożenia dla zabytku. - Konsekwentne egzekwowanie zapisów MPZP dotyczących zabytków
CEL 2 Budowanie świadomości społecznej dotyczącej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez działania edukacyjne, informacyjne, popularyzatorskie i promocyjne mające wpływ na pozytywne postrzeganie zasobu zabytkowego i kulturowego gminy.				
Priorytet		Kierunek Działań		Zadanie
2.1	Zwiększenie poziomu świadomości dotyczącej wartości kulturotwórczej zabytków,	2.1.1	Działania edukacyjne.	Biblioteka, GOKIR – organizacja wydarzeń dla dzieci i młodzieży z warsztatami i prelekcjami dotyczącymi historii i dziedzictwa kulturowego gminy.

	dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.			• Biblioteka - Udostępnianie i gromadzenie materiałów o dotyczących gminy – kontynuacja działań i poszarzenie zbioru w dziale „Śląsk. Historia, kultura, życiorysy”. • Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć. Realizowane przez przedszkola i szkoły podstawowe i GOKIR • GOKIR - Zainicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa z uwzględnieniem wartości historyczno kulturowych Gminy. • rozwój Izby Regionalnej – mini muzeum śląskiego domu w Gogołowej do wystawy stałej poświęconej historii i rozwojowi gminy realizowane min. podczas zajęć prowadzonych przez GOKIR • upamiętnianie ważnych dla regionu rocznic wydarzeń historycznych • GOKIR – organizacja Gier Terenowych – z uwzględnieniem walorów zabytkowych i kulturowych gminy. • GOKIR oraz szkoły. Projekt „Dziedzictwo naszych przodków” – mający na celu zebranie wiedzy w formie wywiadów na temat fundatorów krzyży kapliczkowych, ich dziejów oraz pozyskanie dokumentacji min. fotograficznej – realizowany w formie kółka zainteresowań czy warsztatów przez młodzież szkolną.
2.2	Promocja walorów zabytkowych gminy.	2.2.2	Promocja zabytków, historii i kultury gminy.	• Szlak Mszańskich krzyży – opracowanie trasy pieszej i rowerowej szlakiem historycznych krzyży kapliczkowych. • Uzupełnienie na stronie www gminy katalogu zabytków z obszaru gminy. • Otwarty Przeglądzie Zespołów i Śpiewaków Ludowych im. Józefa Pękały – kontynuacja działań GOKIS • Opracowanie i umieszczenie przy najważniejszych zabytkach tablic informacyjnych.
		2.2.3	Organizacja wydarzeń o charakterze ponadregionalnym.	• Marsz Pamięci – upamiętniający wydarzenia z stycznia 1945 r. kiedy przez gminę przeszli ewakuowani więźniowie KL Auschwitz. • Obchody rocznicowe Powstań Śląskich z upamiętnieniem poległych mieszkańców gminy.

10. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.

Opisane wyżej działania, które gmina zamierza wykonać w okresie obowiązywania niniejszego programu, realizowane będą za pomocą instrumentów prawnych, finansowych, koordynacji i kontrolnych.

instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Instrumenty te zostały przez gminę w większej mierze utworzone. Ustanowione warunki zagospodarowania przestrzennego skutecznie chronią zabytki, ich substancje, otoczenie i warunki ekspozycyjne. Zasady i warunki dla nowych inwestycji przy zabytkach są w wielu planach określone ze szczegółami, a wymóg konsultacji zamierzeń lub uzyskania pozwoleń konserwatorskich przy inwestycjach na obszarach i obiektach objętych ochroną jest gwarancją zachowania walorów zabytkowych i historycznych przestrzeni kulturowej.

instrumentów finansowych – obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością Gminy poprzez zapewnienie środków finansowych w kolejnych budżetach gminy. Zakłada się też w miarę możliwości korzystanie z środków zewnętrznych, lokalnych, krajowych i wojewódzkich uwzględniając też finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania z innych programów. Zadanie będzie realizowane przez Urząd Gminy Mszana. Środki te i instrumenty gmina dotąd sprawnie zabezpieczała, pozyskiwała i przekazywała, co będzie kontynuowane również w latach obowiązywania niniejszego programu.

instrumentów koordynacji – obejmujących między innymi realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach. Także koordynowanie zadań z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi, społecznością lokalną i organizacjami NGO w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Ponad wszystkie powyższe również konkordancja i uzgodnienia zamierzeń związanych z fizyczną ingerencją w zasób zabytkowy z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

instrumentów społecznych – obejmujących m.in. zapewnienie środków finansowych na działania edukacyjne, promocyjne i aktywizacyjne realizowane przez jednostki gminne (Gminny Ośrodek Kultury i Rekreacji biblioteka Gminna, Szkoły itp.), współdziałanie z organizacjami społecznymi wspierającymi i promującymi lokalne dziedzictwo, turystykę i krajobraz kulturowy gminy min. LGD „Morawskie Wrota”.

instrumentów kontrolnych – Instrumenty kontroli wynikają obecnie z nadzoru nad faktycznym funkcjonowaniem i przestrzeganiem zapisów MPZP i innych dokumentów, stosowanie się do wytycznych ŚWKZ i kontrola ich realizacji. Instrument ten obejmuje między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

11. Źródła finansowania programu.

Sposób finansowania działań z zakresu opieki nad zabytkami określa ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami tego dokumentu (Rozdział 7), to właściciel zabytku lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do niego obarczona jest obowiązkiem sprawowania opieki nad zabytkiem, czyli również finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych.

Gmina podejmując na obszarach ujętych w ewidencji i rejestrze zabytków, jakiegokolwiek działania inwestycyjne czy remontowe związane z infrastrukturą czy pielęgnacyjne utrzymaniowe, także obiektów zabytkowych będących własnością gminy, aktywnie przyczynia się do ochrony i

poprawy stanu zabytków i krajobrazu kulturowego. W okresie obowiązywania poprzedniego programu opieki nad zabytkami pozyskano i wydatkowano celowo i pośrednio na zadania związane z realizacją programu opieki nad zabytkami na lata 2022-2025 łącznie 1 283 722, zł. Należy przyjąć, iż w okresie obowiązywania niniejszego programu będzie to kwota wyższa lub na podobnym poziomie.

Finansowanie ze środków zewnętrznych odbywa się przez dotacje na wykonanie prac konserwatorskich i budowlanych. Realizowane są one przez różne instytucje i programy poprzez corocznie organizowane nabory wniosków. Są to między innymi:

- Dotacje Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego realizowane są głównie w ramach kilku programów min: *groby i cmentarze wojenne w kraju, ochrona zabytków archeologicznych, ochrona zabytków, miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju*. Są to programy głównie ukierunkowane na działania miękkie mające na celu upowszechnianie dorobku kultury i zwiększanie obecności kultury w życiu społecznym.
- Rządowy Program Odbudowy Zabytków, który umożliwia pozyskanie środków na remonty zabytków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków przy priorytetowym jednak traktowaniu zabytków wpisanych do rejestru.
- Dotacje z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - można wykorzystać na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków na ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego; zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego; konserwację i rewaloryzację zabytków; zabezpieczenie zabytków przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę i na wypadek sytuacji kryzysowych; udostępnianie zabytków na cele publiczne
- Dotacje Samorządu Województwa Śląskiego na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Zewnętrzne środki na opiekę nad zabytkami można uzyskać też w ramach różnych funduszy min:

- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)
- Fundusz Kościelny

12. Tabelaryczny wykaz zasobu dziedzictwa.

Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Lp.	miejsowość	ulica	obiekt	Nr rejestru
1	GOGOŁOWA	Leśna 2	BUDYNEK, DAWNA LEŚNICZÓWKA	
2	GOGOŁOWA	Wiejska	ZABUDOWA DAWNEGO FOLWARKU	
3	GOGOŁOWA	Wiejska 71	KAPLICA ŚW. JANA NEPOMUCENA	
4	GOGOŁOWA	Wiejska / Leśna	KRZYŻ KAPLICZKOWY	
5	GOGOŁOWA	Wiejska / Morcinka	KRZYŻ KAPLICZKOWY	
6	GOGOŁOWA	Wiejska 1	KRZYŻ KAPLICZKOWY	
7	POŁOMIA	Centralna 48	DAWNA PLEBANIA	A/741/66 z dnia 30,12,1966
8	POŁOMIA	Szkolna	CMENTARZ	
9	POŁOMIA	Szkolna	KRZYŻ KAPLICZKOWY CMENTARNY	
10	POŁOMIA	Centralna	KOLUMNA MARYJNA	
11	POŁOMIA	Szkolna / Centralna	KOLUMNA Z FIGURĄ ŚW. JANA NEPOMUCENA	
12	POŁOMIA	Centralna	KRZYŻ MISYJNY KAPLICZKOWY	
13	POŁOMIA	Centralna 93	BUDYNEK DAWNEJ SZKOŁY	A/295/10 z dnia 19.02.2010
14	POŁOMIA	Szkolna 50	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY	
15	POŁOMIA	Szkolna/Pisuli	KAPLICA ARCHITEKTONICZNA	
16	POŁOMIA	Szybowa	KRZYŻ KAPLICZKOWY	
17	POŁOMIA	Szkolna	KRZYŻ KAPLICZKOWY PRZYDROŻNY	
18	POŁOMIA	Szkolna	KRZYŻ KAPLICZKOWY PRZYDROŻNY	
19	POŁOMIA	Szkolna 41	KRZYŻ KAPLICZKOWY PRZYDROŻNY	
20	POŁOMIA	Centralna 1	KRZYŻ KAPLICZKOWY PRZYDROŻNY	
21	POŁOMIA	Centralna / Przyległa	KRZYŻ KAPLICZKOWY PRZYDROŻNY	
22	POŁOMIA	Centralna przy nr 202	KRZYŻ KAPLICZKOWY PRZYDROŻNY	
23	POŁOMIA	Centralna przy nr 260	KRZYŻ KAPLICZKOWY PRZYDROŻNY	
24	POŁOMIA	Wolności 70	KRZYŻ KAPLICZKOWY PRZYDROŻNY	
25	POŁOMIA	Folwark przy nr 50	KRZYŻ KAPLICZKOWY PRZYDROŻNY	
26	POŁOMIA	Przyległa	KAPLICZKA DOMKOWA	
27	POŁOMIA	Przyległa	KRZYŻ KAPLICZKOWY PRZYDROŻNY	
28	POŁOMIA	Centralna na N od wsi	KRZYŻ KAPLICZKOWY PRZYDROŻNY	
29	POŁOMIA	Centralna 72	BUDYNEK MIESZKALNO- USŁUGOWY	
30	POŁOMIA	Centralna 83	BUDYNEK MIESZKALNY	
31	MSZANA	Kopernika przy nr 51	KRZYŻ PRZYDROŻNY KAPLICZKOWY	
32	MSZANA	1 Maja przy nr 46	KRZYŻ KAPLICZKOWY	
33	MSZANA	1 Maja 152	KRZYŻ KAPLICZKOWY	
34	MSZANA	1 Maja / Akacyjowa	BUDYNEK MIESZKALNO -USŁUGOWY	
35	MSZANA	Mickiewicza 51	KRZYŻ KAPLICZKOWY	
36	MSZANA	Mickiewicza 88	KRZYŻ CMENTARNY	
37	MSZANA	Mickiewicza 88	KRZYŻ KAPLICZKOWY	
38	MSZANA	Mickiewicza 88	KRZYŻ CMENTARNY KAPLICZKOWY	
39	MSZANA	Mickiewicza 88	KRZYŻ KAMIENNY	
40	MSZANA	Mickiewicza 101	KRZYŻ KAPLICZKOWY	
41	MSZANA	Mickiewicza 107	KAPLICZKA	
42	MSZANA	Mickiewicza 137	KRZYŻ PRZYDROŻNY KAPLICZKOWY	
43	MSZANA	Mickiewicza 141	KRZYŻ PRZYDROŻNY KAPLICZKOWY	
44	MSZANA	Mickiewicza 187C	KRZYŻ KAPLICZKOWY	
45	MSZANA	Moszczeńska /Wodzisławska	KRZYŻ PRZYDROŻNY KAPLICZKOWY	
46	MSZANA	Moszczeńska	KRZYŻ KAPLICZKOWY	
47	MSZANA	Skrzyszowska / Konopnickiej	KRZYŻ PRZYDROŻNY KAPLICZKOWY	
48	MSZANA	Wodzisławska przy nr 60	KRZYŻ PRZYDROŻNY KAPLICZKOWY	
49	MSZANA	Mickiewicza 88	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY	
50	MSZANA	Mickiewicza 88	CMENTARZ	
51	MSZANA	Wodzisławska /Chabrowa	KRZYŻ KAPLICZKOWY	
52	MSZANA	1 Maja 178	KRZYŻ KAPLICZKOWY	

Uzasadnienie

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami stanowi zadanie własne gminy zgodnie z przepisami ustawy o samorządzie gminnym. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na gminę obowiązek opracowania „Gminnego programu opieki nad zabytkami” uchwalanego przez Radę Gminy na okres 4 lat. Program opracowuje się na szczeblu krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym zgodnie z zakresem kompetencji.

Program opieki nad zabytkami ma na celu:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Mszana na lata 2026-2029 został opracowany na zlecenie Urzędu Gminy Mszana przez „Archama Archeologia” Damian Chamski z siedzibą w: 50-538 Wrocław ul. Piławska 20/3.

Program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.

Treść programu jest załącznikiem nr 1 do niniejszej uchwały.